

2. Сорокин П. Социальная и культурная динамика: Исследование изменений в больших системах искусства, истины, этики, права и общественных отношений / пер. с англ., комментарии и статья В.В. Сапова. С.-Петербург: РХГИ, 2000. 1056 с.
3. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2005. 35 с.
4. Навроцький В.О. Застосування в Україні кримінально-правових норм. *Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи*: монографія. Київ: ВАІТЕ, 2015. 688 с.
5. Наумов А.В. Применение уголовно-правовых норм : учеб. пособ. Волгоград, 1973. 175 с.
6. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. №3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

Ключові слова: правореалізація, динаміка кримінального права, одиниця динаміки, механізм контролю, міжнародний контроль.

Ключевые слова: правореализация, динамика уголовного права, единица динамики, механизм контроля, международный контроль.

Key words: law enforcement, dynamics of Criminal Law, unit of dynamics, control mechanism, international control.

БЕРІШ АНАСТАСІЯ ЯКОВЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук*

ВІДМІННІСТЬ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ ВІД ПРИМУСОВОГО ЛІКУВАННЯ

Інститут примусового лікування (ст. 96 КК) не є новелою кримінального законодавства 2001 р. Так, відповідно до ст. 14 КК 1960 р. суд незалежно від призначеного кримінального покарання міг направити на примусове лікування особу, засуджену за кримінальне правопорушення, вчинене на ґрунті алкоголізму чи наркоманії. Примусове лікування провадилося залежно від виду покарання відповідно у місцях позбавлення волі або спеціальних медичних закладах. Отже, чинний Кримінальний кодекс України загалом «успадкував» від свого попередника норми про примусове лікування. Певною перевагою нині діючої норми, є те, що примусове лікування може бути застосовано судом, незалежно від призначеного покарання, до осіб, які вчинили кримінальні правопорушення та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб [1]. Проаналізувавши зазначену статтю, а також виходячи зі змісту цілей примусових заходів медичного характеру, можна сформулювати мету даного заходу:

-по-перше, лікування завжди направлене на видужання особи або покращення її стану здоров'я. У цьому випадку йдеться про досягнення

такого результату лікування особи, при якому вона перестає становити загрозу для здоров'я оточуючих;

- по-друге, як зазначалося, примусове лікування стосується не тільки інтересів хворого; воно, в першу чергу, направлене на недопущення розповсюдження небезпечної хвороби і зараження інших осіб, тобто має на меті попередження інфекції.

Слід наголосити на тому, що пріоритетним завданням застосування даного заходу є забезпечення безпеки суспільства.

На відміну від примусових заходів медичного характеру, які застосовуються до неосудних, обмежено осудних, та відносно осіб, які вчинили кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання, примусове лікування застосовується "до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб". Застосування такого примусового лікування є правом, а не обов'язком суду. Примусове лікування може бути застосоване судом, не залежно від призначеного покарання, до осіб, які вчинили кримінальні правопорушення та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб (ч. 1 ст. 96 КК)[1].

Таким чином, метою примусового лікування є:

- забезпечення інфекційної безпеки суспільства;
- виліковування особи або покращення її стану здоров'я.

Зі змісту ст. 96 КК випливає, що підставами застосування примусового лікування є наявність двох критеріїв – юридичного та медичного:

- 1) вчинення особою суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом;

- 2) наявність у такої особи хвороби, що є небезпечною для здоров'я інших осіб.

До умов застосування примусового лікування у порядку ст. 96 КК належать:

- 1) необхідність медичного висновку про наявність у суб'єкта кримінального правопорушення хвороби, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб;

- 2) засудження такої особи до певного виду покарання.

Відсутність будь-якого з критеріїв, що належать до підстав й умов застосування примусового лікування, виключає можливість його застосування.

Саме друга підстава викликає дискусії у науковців. Які хвороби вважаються небезпечними, і чи відносяться до них хронічний алкоголізм та наркоманія? При дослідженні цієї проблеми спостерігається певна неузгодженість правових норм. Так, КК України в редакції 1960 р. передбачав примусове лікування лише хворих на хронічний алкоголізм або наркоманію, які вчинили кримінальні правопорушення на ґрунті зловживання алкоголем або наркотичними засобами. Чинне кримінальне законодавство не конкретизує категорії осіб, до яких може бути застосоване таке лікування, вживаючи узагальнене поняття "особи, які вчинили кримінальне правопорушення і мають хворобу, небезпечну для здоров'я інших осіб". У наказі МОЗ України від 19 липня

1995 р., яким затверджено Перелік особливо небезпечних хвороб, не йдеться про хронічний алкоголізм та наркоманію. А ст. 53 "Основ законодавства про охорону здоров'я" зараховує хронічний алкоголізм та наркоманію разом з іншими психічними захворюваннями, туберкульозом, лепрою, СНІДом, карантинними інфекціями, венеричними захворюваннями до переліку соціально небезпечних хвороб, які потребують спеціальних методів лікування та профілактики. Така ситуація спонукає до пошуку шляхів і механізму реалізації вимог законодавства [2, с. 43], [3, ст. 685].

Також виникає питання, чи становить небезпеку захворювання особи алкоголізмом чи наркоманією для здоров'я інших осіб. С.С. Яценко вказував, що ці хвороби самі по собі не є небезпечними для оточуючих, і що "в КК України розрізняються алкоголізм та наркоманія, з одного боку, та захворювання, що становлять небезпеку для здоров'я інших осіб, з іншого боку (п. 5 ч. 1 ст. 76)" [4, с. 105]. Однак лікарі Г. Войтюк, Г. Зільберблат та ін. зазначають, що "хронічний алкоголізм та наркоманія викликають у інших осіб (у першу чергу, родичів) невротичні розлади різного рівня (аж до глибокої депресії) і так звану співзалежність" [5, с. 93].

Окремі коментатори положень цієї статті при розкритті формулювання «хвороба, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб», посилаються або на відомчі правові акти Міністерства охорони здоров'я України (зокрема, Перелік особливо небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 липня 1995 р. 297№ 133) [3, ст. 685], або на Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. [6, ст. 20]. Дехто з юристів лише перелічує захворювання без посилання на відповідні правові документи.

Таким чином, примусове лікування – захід кримінально-правового примусу, що може бути застосований судом, незалежно від призначеного покарання, до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб. У ст. 96 КК вказуються особливості застосування примусового лікування до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення і мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб. Примусове лікування відрізняється від примусових заходів медичного характеру:

- 1) хворобою, яка є небезпечною для здоров'я інших осіб;
 - 2) можливістю застосування примусового лікування за місцем відбування покарання (примусові заходи медичного характеру тягнуть направилення особи, зазвичай, у спеціалізовані психіатричні заклади);
- До хвороб, які становлять небезпеку для здоров'я інших людей, належать тяжкі інфекційні хвороби: проказа, холера, чума, туберкульоз легенів у фазі розпаду тощо.

Висвітлення і обговорення різних аспектів проблем примусових заходів медичного характеру та примусового лікування об'єктивно спрямовані на подальше удосконалення кримінального законодавства, зміцнення законності, охорону прав і свобод громадян у суспільстві, яке обрало правовий, демократичний шлях розвитку. Слід дійти висновку,

що примусові заходи медичного характеру та примусове лікування це заходи державного примусу, що не є покаранням, які застосовуються на підставі рішення суду до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння та мають хворобу чи психічний розлад і тому становлять небезпеку для інших осіб, з метою їх виліковування або покращення стану здоров'я та забезпечення безпеки суспільства.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 23 квітня 2021).
2. Стефанов С.А. Практика применения и исполнения некоторых наказаний, альтернативных лишению свободы [Текст] / С.А. Стефанов // Актуальні проблеми політики. Вип. 16. – О. : Юрид. л-ра / голов. ред. С. В. Ківалов, 2003. – С. 360-364
3. Про затвердження Переліку особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.07.1995 р. // Нормативні акти Міністерств і відомств України. – 1995. – № 9. – Ст. 685. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=383>
4. Митрофанов І.І. Поняття та складові механізму реалізації кримінальної відповідальності / І. І. Митрофанов // Юридична Україна. – 2009. – № 7. – С. 102-107.
5. Примусове лікування хронічних алкоголіків та наркоманів. Нові підходи до старої проблеми [Текст] / Г. Зільберблат [и др.] // Вісник прокуратури. – 2002. – 5. – С. 89-93
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993 – № 4. – Ст. 19. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 23 квітня 2021)

Ключові слова: примусові заходи медичного характеру, примусове лікування.

Ключевые слова: принудительные меры медицинского характера, принудительное лечение.

Key words: compulsory medical measures, compulsory treatment.